

issn 1386-1481

VITTEPRAETJE

Kwartaalblad van de Oudheidkundige Vereniging

HERDEREWICH

september 2015

19e jaargang nr. 3

VITTEPRAETJE

Kwartaalblad van de Oudheidkundige Vereniging

HERDEREWICH

Postbus 210
3840 AE Harderwijk

Email: redactie@herderewich.nl
Web: www.herderewich.nl
Bank: NL93 INGB 0003 0361 92

Inhoudsopgave

Van de voorzitter	2
Van de bestuurstafel	4
Prikbord	6
Agenda	7
Terugblik: de Essenburgh en zijn bewoners	8
Historische wetenswaardigheden veld- en straatnamen.....	12
De Watersnood van 1775.....	14
Visserijberichten 1892 (19)	15
Vondst wrakstukken vliegtuig in Waterfront	19
Een gevallen predikant	25
Van alles wat ver-EEUW-igd (65).....	28
Harderwikers en/of Hierders (62)	33
Bestuur, Werkgroepen, Vrijwilligers	38

Van de voorzitter

We staan aan het begin van een nieuw verenigingsseizoen, waarin weer een aantal activiteiten gepland staan of gepland gaan worden.

De maand september begint al goed met: de lezing over de geschiedenis van het pand aan de Academiestraat 14 (8 september), Open Monumentendag (13 september, Vischpoort open 13 en 14 september), het Erfgoedcafé (15 september). Om dan ook nog een avond te organiseren over de Veluwe en vooral Hierdense klederdracht zou teveel van het goede worden. Daarom is die avond verplaatst naar 25 november.

Oktober is de maand van de geschiedenis. We hopen een wandeling over het landgoed De Essenburg te organiseren. Op dit moment is daar nog niet veel over bekend.

Op 13 januari 2016 is het precies 100 jaar geleden dat er een heftige storm opstak, die grote delen van de Nederlandse kust verwoestte, vooral langs de Zuiderzee. Ook een deel van de Harderwijkse stadsmuur bleef niet overeind, waardoor veel straten en huizen in Harderwijk onder water kwamen te staan. Ook daaraan willen we in de vereniging aandacht besteden. Tips en ideeën zijn altijd welkom. Joop Kooiman verzorgt er een lezing over, de exacte datum is nog niet bekend.

In 2016 is het ook 450 jaar geleden dat er een andere storm opstak: de Beeldenstorm. Woensdag 2 maart komt Sander Wassing naar Harderwijk om daar het een en ander over te vertellen.

De afgelopen maanden hebben Leen Karssen en John Wetzels de belofte waar gemaakt, die we tijdens de ledenvergadering gedaan hebben: zij hebben de boekenkasten doorgewerkt en de inventarislijsten bijgewerkt. Zij hebben nu een goed overzicht van wat er is en ook van wat er niet is. We hopen binnenkort alle leden een boekenlijst te kunnen geven, zodat ook u weet welke boeken er aanwezig zijn in onze bibliotheek. Vooral met betrekking tot de informatievoorziening blijven we op zoek naar verbinding tussen Stadsmuseum, het Streekarchief en Herderewich. Dat wil niet zeggen, dat we meteen alles overdragen, maar wel dat we meer gezamenlijk toegankelijk willen zijn, zodat de boeken ook goed gebruikt kunnen worden.

Tijdens officiële (feest)dagen is de Vischpoort open geweest. Helaas hadden we nog te weinig vrijwilligers om ook in de zomervakantie, tijdens de zomermarkten bijvoorbeeld,

de poort open te stellen. We hopen dat volgend jaar wel te kunnen doen. Om die reden zoeken we ook een bestuurslid, dat o.a. vanuit het bestuur de openstelling van de Vischpoort organiseert, samen met de coördinator vrijwilligers. Gelukkig kwamen de stadsgidsen van Het Gilde en van Rondeel regelmatig met een groepje belangstellenden de Vischpoort bezoeken, zodat hij in de vakantie niet helemaal ongezien is gebleven.

Het bestuur werkt aan een huishoudelijk reglement, waarin taken van o.a. de bestuursleden, maar ook van de diverse werkgroepen omschreven staan. Ze zal speerpunten van beleid omschrijven in een beknopt beleidsplan. We hopen op de ALV in het voorjaar dat met u te kunnen bespreken.

We volgen de bouw van de Vischafslag en we zijn benieuwd naar de volgende expositie in het Stadsmuseum: "Van Dokkum naar Harderwijk".

Kortom, er valt weer heel wat te beleven, het komende seizoen 2015/2016.

Rectificatie

In mijn vorige artikeltje schreef ik dat Barend Arendsen en zijn zoon Alef op 1 april zijn gefusilleerd, dat is niet juist: ze zijn op 1 april, Paasmorgen, opgepakt en op 12 april in het Kruisjesdal bij Hoog Soeren, Apeldoorn doodgeschoten.

Matty Moggré

Van de bestuurstafel

Het bestuur zou graag haar samenstelling willen uitbreiden met nog

TWEE BESTUURSLEDEN

Op dit moment vergaderen we met vijf leden en één aspirant lid. Volgens de statuten is dat voldoende. Maar er is veel te doen in onze vereniging en we zouden de werkzaamheden graag wat nog wat meer willen delen.

We zoeken met name een bestuurslid voor:

- *het organiseren van lezingen en andere verenigingsactiviteiten
- *het organiseren van de openstelling van de Vischpoort
- *de communicatie met de leden, het publiek en de pers (public relations).

Procedure

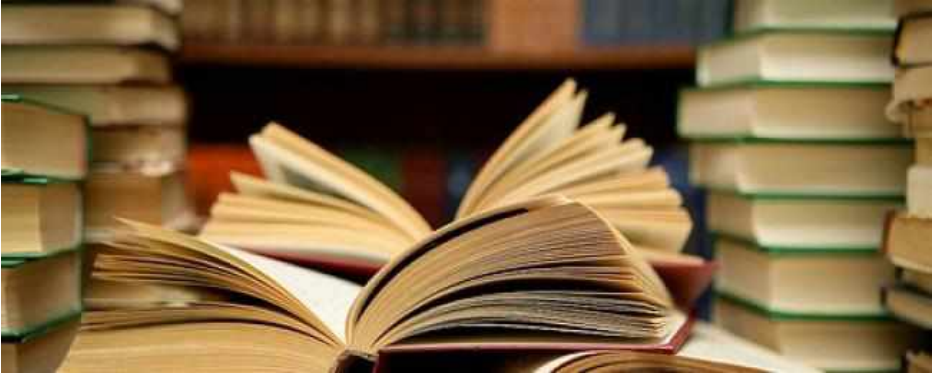
Kandidaten -van binnen of buiten de vereniging- kunnen zich melden bij de voordrachtcommissie, evenals degenen die de commissie willen attenderen op mogelijke kandidaten. Van een bestuurslid wordt uiteraard verwacht dat hij/zij lid is of wordt van de vereniging.

De voordrachtcommissie bestaat uit Matty Moggré, Jan Mons en Karel Kok.

Adres voordrachtcommissie (ook voor eventuele nadere informatie):

Voordrachtcommissie Oudheidkundige Vereniging "Herderewich"
Postbus 210
3840 AE Harderwijk
secretaris@herderewich.nl
telefoon 0341-420420

De Algemene Ledenvergadering kiest en benoemt een kandidaat tot lid van het bestuur.

Boeken gezocht

John Wetzels en Leen Karssen hebben de afgelopen maanden de boekenkast in de Vischpoort onder handen genomen en de boeken geïntroduceerd aan de hand van de aanwezige catalogus. Het blijkt nu dat er in de bibliotheek een aantal publicaties ontbreken. Er zijn geen gegevens gevonden van gebruikers die deze boeken hebben meegenomen. Navraag bij enkele leden leverde al op dat zij enkele boeken in hun bezit hadden. We gaan ervan uit dat de overige ontbrekende boeken ook door leden van Herderewich in gebruik zijn (geweest) voor studiedoeleinden of voor leesplezier. Het bestuur roept die leden die boeken uit de bibliotheek te leen hebben op dit te melden, zodat we het overzicht weer compleet kunnen maken. De uitleen en retournering van boeken zal in de toekomst weer nauwkeuriger ter hand genomen worden, met behulp van een uitleenovereenkomst.

Heeft u een boek dat in de bibliotheek thuis hoort, meld dit dan bij Leen Karssen (leenkarssen@solcon.nl) of bij John Wetzels (0341-26847 of h.degroot8@caiway.nl). Wanneer u boeken wilt afstaan aan de vereniging, zal dit vastgelegd worden in een schenkingsovereenkomst, zoals in de ledenvergadering is toegezegd.

Dank voor uw medewerking!

Het bestuur

PRIKBORD

Uw artikel in het Vittepraetje

De redactie is constant op zoek naar mooie artikelen over de geschiedenis van Harderwijk. Inzendingen zijn altijd welkom, stuur uw artikel naar redactie@herderewich.nl.

LET OP: sluiting kopij voor het volgende nummer is op 31 oktober 2015.

23 september vervalt

In de agenda van het vorige Vittepraetje stond dat de presentatie over Hierdense klederdracht op 23 september zou zijn, maar deze datum komt te vervallen. De presentatie wordt gehouden op **25 november 2015** om 20:00u in het Dorpshuis in Hierden.

E-mailadressen

Herderewich wil ook van de digitale post gebruik maken met betrekking tot communiceren. Wilt u op de hoogte blijven van ons nieuws? Stuur een mailtje naar ledenadministratie@herderewich.nl

Wilt u hier een oproepje plaatsen? Mail uw tekst naar redactie@herderewich.nl

Aangeboden: de Vischpoort

De Vischpoort biedt een prachtige gelegenheid voor het vieren van verjaardagen of anderszins. De Vereniging biedt graag iedereen de mogelijkheid om de Vischpoort hiervoor te gebruiken. Voor € 35,- per dagdeel plus € 15,- voor de stookkosten ('s winters). Voor leden geldt: zij kunnen voor € 17,50 per dagdeel gebruik maken van de Vischpoort, plus evt. stookkosten. Mail naar huismeester@herderewich.nl

AGENDA

DATUM	ACTIVITEIT	LOCATIE
Dinsdag 8 september, 20:00u	Lezing: Pand Academie- straat 14 door Rachel N. Halverstad	Stadsmuseum, Harderwijk Wegens beperkt aantal plaatsen aanmelden bij secretaris@herderewich.nl
Zaterdag 12 september en/of zondag 13 sep- tember	Open Monumenten- dagen. Thema 2015: Kunst en Ambacht	Vischpoort open: Za. 10.00 - 17.00 uur Zo. 13.30 - 17.00 uur
Dinsdag 15 september, 20:00u (inloop 19:30u)	Het Erfgoedcafé	Stadsmuseum, Harderwijk
Een zaterdag in oktober	Een wandeling over het landgoed Essenburgh	Nadere informatie volgt zo spoedig mogelijk op de website
Woensdag 25 november, 20:00u (inloop 19:30u) Let op: 23 september vervalt!	Hierdense klederdracht o.l.v. de werkgroep Hierden m.m.v. Rein Lotterman	Dorpshuis, Hierden Dorpshuisweg 9

Terugblik: De Essenburgh en zijn bewoners

Sinds een kleine twee jaar ben ik in mijn vrije uren bezig met een onderzoek naar de geschiedenis van landgoed De Essenburgh in Hierden. Op verzoek van de huidige bewoners, de paters en zusters Norbertijnen van de gemeenschappen Essenburgh en Mariëngaard, toets ik de door hen verzamelde informatie over het landgoed, kom her en der tot nieuwe inzichten, hetgeen samen moet leiden tot een boek over de geschiedenis van De Essenburgh. De focus ligt hierbij vooral op de bewoners van het landgoed.

Op 24 maart jl. heb ik voor de leden van Herderewich en andere geïnteresseerden een lezing verzorgd over de geschiedenis van het landgoed. In twee uur tijd heb ik de aanwezigen mee willen nemen langs grote gebeurtenissen in de Europese geschiedenis, die allemaal hun neerslag hebben gehad op het Hierdense landgoed.

Omdat al zoveel bekend is over de met elkaar verwante geslachten Westervelt en Sandberg, die grofweg tussen 1715 en 1928 eigenaar waren van het toen immense landgoed, heb ik deze bewust een avond links laten liggen, en met gefocust op de vroegste geschiedenis (1639-1715) en de afgelopen eeuw, waarin het huis regelmatig van eigenaar wisselde. Dit gebeurde in vrijwel alle gevallen niet geheel vrijwillig.

Oorsprong

Over de oorsprong en naamgeving van de Essenburg is nog niet veel duidelijk. Vermoedelijk tussen 1639 en 1652 liet de aan lager wal geraakte Harderwijker regentenfamilie Coolwagen het huis Essenburg bouwen op het Tripmaeckersgoet, tussen Hierden en Hulshorst in het ampt Ermelo gelegen. De Rooms-katholieke Coolwagens waren na de Reformatie een stuk lager op de sociale ladder beland, waardoor zij uit alle macht probeerden wat van hun invloed terug te winnen. Met een landgoed wilden zij hun adellijke pretenties kracht bijzetten, om zodoende in de Ridderschap terecht te komen. Hun pogingen waren tevergeefs. Nadat Marten Coolwagen in 1676 in het huwelijk trad met zijn nicht Sibilla van Haaften en ook moest instaan voor de schulden van zijn schoonfamilie, werden hij en zijn vrouw failliet verklaard. De Essenburg werd verkocht aan een handelaar.

Amsterdammers

In 1691 verkregen de Amsterdamse koopman Cornelis Noorman en zijn van de Veluwe afkomstige vrouw Catharina Coeck het landgoed in eigendom. Korte tijd waren zij Heer en Vrouw van De Essenburg, tot zij in resp. 1693 en 1696 het leven lieten. De zoons van Catharina uit haar eerste huwelijk, Cornelis en William Marcquis, werden gezamenlijk eigenaar van het landgoed. De Rooms-katholieke priester Cornelis Marcquis was pastoor en een vooraanstaand figuur in de Hollandse Zending, de Rooms-katholieke Kerk in Nederland tussen Reformatie en herstel van de Bisschoppelijke hiërarchie in 1853. Zijn broer William was als handelaar actief in Smyrna in de Levant, het huidige Izmir in Turkije. Via bronnenonderzoek is betrekkelijk veel bekend over deze William. Hij was een markant figuur in de handelspost eind 17^e en begin 18^e eeuw. De familie Marcquis was hetzelfde lot beschoren als de Coolwagens: ook zij gingen failliet. Van William weten we dat hij de handelspost door hoge schulden heeft ontvlucht, om kort voor zijn dood terug te keren om alsnog in bijzijn van zijn vrouw - die in de handelspost was achtergebleven en voor schandalen zorgde door het 'zelfs' met Turken aan te leggen - te sterven. Cornelis heeft in Nederland de hele boel verkocht, waarna het landgoed terecht kwam in handen van Leonard

van Heteren, bestuurder van de Gelderse Academie en echtgenoot van Aarlandina van Croonenburg. Aarlandina zou in tweede echt trouwen met Anthony van Westervelt, waarna De Essenburg overging op zijn kinderen en twee eeuwen Westervelt en Sandberg van start gaan. De Westervelts en Sandbergs laten we

dus even voor wat ze zijn. In het boek zal dit echter niet het geval zijn. Waarom de jonkheren Sandberg het landgoed van de hand doen? Simpel. Ook zij zijn berooid. De reden is niet duidelijk, want het familiearchief is verdwenen. Wat wel bekend is, is dat de landerijen rondom De Essenburg in 1924 in het openbaar worden verkocht, via notaris Neeb in

Harderwijk. Zo wordt het immense landgoed, dat van de spoorlijn tot de Zuiderzee liep, verkaveld en in stukken verkocht aan de hoogste bieder.

Goekoop

Het landgoed dat rondom kasteel De Essenburgh overblijft, komt in 1928 in handen van de flamboyante Johanna Susanna Goekoop-de Jongh, de weduwe van vastgoedhandelaar Adriaan Goekoop uit Den Haag, die eerder op landgoed Zorgvliet in het Catshuis woonde. Goekoop was de eerste vrouwelijke doctor in de kunstgeschiedenis en was een vrouw van de wereld. De gang naar Hierden moet een hele overgang voor haar geweest zijn. Het kwam regelmatig tot conflicten met de inwoners van Hierden, onder meer bij de grote verbouwingswerkzaamheden die ze liet uitvoeren.

Of het kwam door de hoge belasting van de gemeente Ermelo -waar De Essenburgh, zoals het sinds 1928 genoemd werd, nog altijd onder viel- of door de schermutselingen met de inwoners van Hierden is onduidelijk, maar mevrouw Goekoop vertrok uit Hierden in 1933. Pas in 1938 werd een nieuwe bewoner gevonden, de rijke industrieel Bernard Carp, die directeur was van de distilleerderij Erven Lucas Bols in Amsterdam. In de oorlogsjaren werd De Essenburgh gevorderd door de bezetter, waarna onder meer militairen van de Hermann Göring Divisie een onderkomen vonden in het kasteel. Ondertussen leverde Carp kisten jenever aan de Duitse bezetter, in ruil voor goede ingangen voor o.m. het Rode Kruis, dat door zijn bijdrage toegang kreeg tot de gevangenen en gevangenkampen. Na de oorlog was het oorlogstribunaal echter zwart/wit: Carp had grote winst gemaakt door zijn handel met de Duitsers en werd bij verstek veroordeeld. Hij was inmiddels naar Zuid-Afrika vertrokken, waar hij zou overlijden.

Norbertijnen

In 1950 kwam De Essenburgh in handen van de huidige eigenaren, de paters Norbertijnen van

de Abdij van Berne in Heeswijk. Zij vormden het kasteel om tot een priorij, waar met name nieuwe paters hun opleiding volgden. In Hierden werd de komst van de paters niet met enthousiasme ontvangen. De koeien zouden minder melk geven door de paters, die in hun witte habijten door de velden trokken. Vanuit De Essenburgh werden ook de Rooms-katholieke parochies in de regio bediend. Zo was pater Everardus Richter tussen 1953 en 1974 pastoraal assistent in de parochie Harderwijk, en was pater Coen Negenborn tussen 1982 en zijn overlijden in 2000 de laatste pastoor van Harderwijk. Tot op de dag van vandaag is er een intensieve band tussen De Essenburgh en de geloofsgemeenschap in Harderwijk.

Bijdragen

Het boek over De Essenburg is in de maak. Voor mijn onderzoek ben ik druk bezig met het verzamelen van informatie over het landgoed en zijn bewoners. Heeft u informatie over De Essenburg of zijn bewoners, dan ben ik altijd geïnteresseerd. Zowel documentatie als beeldmateriaal. Wilt u deze informatie delen, dan kan dat via ma.pijnenburg@gmail.com. Alvast dank voor uw bijdragen!

Wandeling

In oktober organiseert Herderewich in het verlengde van deze lezing een wandeling op landgoed De Essenburgh. Een exacte datum is nog niet bekend. Wie belangstelling heeft, kan zich melden bij het bestuur via info@herderewich.nl. Wanneer meer informatie beschikbaar is, wordt dit onder de geïnteresseerden gedeeld.

Martijn Pijnenburg

Historische wetenswaardigheden van veld- en straatnamen

Op 30 mei maakten enkele leden van Herderewich een ‘veldnamenfietsocht’ onder leiding van Martin van het Loo.

“Tot de invoering van het Kadaster in 1832 werden percelen, de kampen en boerderijen gekend aan namen, de z.g. ‘veldnamen’. Die veldnamen gaan terug tot minstens 1200”, vertelt Martin van het Loo aan de deelnemers tijdens het kopje koffie in de Vischpoort, voorafgaand aan de tocht. “Die namen werden soms ontleend aan beroepen, bijvoorbeeld het perceel van de tinnegieter, de “Tinnegieter”, of het terrein van de wollewever, de “Wolleweverskamp”. Ook kon de vorm aanleiding geven tot de naamgeving: had een perceel de vorm van een bijl, dan werd dat “Het Bijltje” genoemd. En er zijn gebieden direct genoemd naar de eigenaar: Jannevrouwkamp bijvoorbeeld behoorde toe aan de vrouw van Jan(nes), “Mette Gerritskamp was eigendom van Mette Gerrits.”

Na deze eerste summiere toelichting fietsten we via het oudste gedeelte van de stad naar de vroegere Grote Poort. Deze poort stond er al in 1294. Er was toen ook een kleine poort, de Luttekepoort. Luttel is, met zijn Engelse broertje ‘little’, klein. Martin vertelt: “Het gebied bij de Grote Poort ligt hoger t.o.v. zijn omgeving. De Bleek bijvoorbeeld lag twee meter lager. Via de Hogeweg, sloegen we af naar de Laan 40-45, de vroegere Smeersteeg. Het was in de Middeleeuwen de “Industrieweg” van Harderwijk. O.a. stond er een smeerboede, een gebouwtje waar het smeer voor de wagenassen werd gemaakt. Een stankbedrijfje: de smeer werd gemaakt uit dierlijk vet!”

Na twee keer stoppen fietsten we Frankrijk binnen. Martin is ervan overtuigd dat de

naam Frankrijk komt van de familienaam Franken. In de Franse tijd woonde Wijne Jansen Franken op de plek die in een acte voor het eerst 'erf Frankrijk' wordt genoemd. In 1848 verschijnt de naam Frankrijk al op een topografische kaart.

We vervolgen onze reis over de Zuiderzeestraatweg, langs de Glindweg. "Een 'glintje' is een met palen en planken omheind stuk grond. Als de grond omheind was met vlechtwerk heette het een 'perik' (denk aan perk)". Dat woord zien we op een boerderij aan de linkerkant van de Zuiderzeestraatweg.

De steen met Karsendrai zou verwijzen naar Keizer Napoleon, die bij zijn vermeende bezoek aan Harderwijk tot hier geweest zou zijn en toen gedraaid, rechtsomkeert gemaakt: 'de keizersdraai': Karsendrai. Keizer Napoleon is in 1811 wel in Nederland geweest, maar nooit in Harderwijk. Is het dan niet de keizer geweest, maar misschien wel zijn broer koning Lodewijk Napoleon? Nam koning Lodewijk Napoleon na zijn bezoek aan Harderwijk op weg naar Elburg hier een bocht, een 'draai'? Is "Karsendrai" een 'koningsdraai'? Wie zal het zeggen?

Via de Grevenhofsweg, Snippendalseweg en de Hoge Enk ("eeuwig zonde toch, dat die is afgegraven?? Het is geen hoge enk meer, kijk toch eens wat een laagten" - echter, niet alle deelnemers aan de fietstocht konden instemmen met de verzuchting van Martin...) fietsten we onder het viaduct met de naam Walstein door. Walstein, nu de naam van een wijk in Frankrijk, was toen de naam voor het perceel dat door Steven van de Wal gekocht is. Dat lag aan de huidige J.P. Heyelaan. Verderop lag een perceel dat bestond uit zeven akkers, "De Zevenakkers".

Via het gangpad naar Sint Joriën (nu Tuinstraat) gingen we via Selhorst naar de Station-slaan. We hoefden geen tol te betalen bij de herberg het Zwarte Gat, voorheen 's Lands Welvaren aan het Jufferenpad. Op dezelfde plek wordt ook de Paradijsvogel genoemd. Het vroegere Tonsel was veel groter dan het huidige gebied Tonsel. De naam Tonsel dat is afgeleid van 'tuun', dat afscheiding of grens betekent.

Via de Veldkamp -in 1695 komen we de naam Werner Veldkamp tegen- richting Beukenlaan. Hier heeft tijdens de Eerste Wereldoorlog een kamp gestaan, genaamd "Leopolds Dorp", voor de vrouwen en kinderen van gevluchte en geïnterneerde Belgische militairen die in het Belgenkamp verbleven.

De tocht eindigde na ruim twee en een half uur bij het winkelcentrum Tweelingstad, naast het perceel de "Wittenhagen". Het was een boeiende tocht! Martin, bedankt!

Een deelnemer

De Watersnood van 1775

Volgend jaar is het honderd jaar geleden dat grote delen van ons land door water overstroomd werden, de Watersnood van 1916. Dit was voor Harderwijk niet de eerste keer dat de zeewolf toesloeg.

In de stadsmuur bij de Smeepoort zijn twee stenen gemetseld, die de overstroming van 1570, de Allerheiligenvloed en die van 1825 gedenken. De rand van de stenen geeft de hoogte van het water bij deze overstromingen aan.

In 1775 in de nacht tussen 14 en 15 november was het weer raak. Een zware noordwesterstorm dreef het kolkende Noordzee- water met grote kracht door de zeegaten Marsdiep en het Vlie de Zuiderzee in. Van de Zuiderzee-eilanden werden stukken land weggeslagen en langs de oostkust braken dijken door. Het Overijsselse dorp Beulake verdween in de golven. Ook de westzijde van de Zuiderzeekust werd niet gespaard. Steden zoals Medemblik, Hoorn en Enkhuizen kwamen in de problemen. Noodklokken luidden en de bevolking werd opgeroepen om hulp te verlenen of naar hogere plaatsen te gaan. Door het rapport van burgemeester mr. Hendrik Johan Schrassert, dat hij als werkmeeester uitbracht aan de magistraat weten we hoe erg de schade in Harderwijk was. De stadsmuur aan de zeekant was op verschillende plaatsen stuk geslagen. In de muur achter de “duiventoren” waren zeven gaten geslagen. Van de wal tot aan de brug vierendertig. In het westen drie gaten: een van 75 voet¹⁾ lang en 3 voet diep, een van 30 voet en 2 voet diep en een van 60 voet lang en 2 voet diep. Aan de haven was een gat in de muur van 150 voet. Naast het Oosterblokhuis was een gat van 7 voet lang en 3 voet diep geslagen, waardoor de Oosterwijk en het grootste deel van de Coornmarkt (het oostelijk deel van de Vischmarkt) zodanig onder water stonden, dat de bewoners hun huizen met schuiten moesten verlaten. Het water van de Zuiderzee was met zo'n geweldige kracht over de westerzeebeer geslagen, dat om drie uur 's morgens 2 voet en 6 duim water in de eerste Smeepoort stond en 3 voet en 9 duim in de middelste Smeepoort. De stadsbeek veroorzaakte zoveel wateroverlast, dat een gedeelte van de Donkerstraat, Kerkstraat, het Kerkhof en het grootste deel van de Bongerdsteeg blank stonden. In Harderwijk waren gelukkig geen slachtoffers te betreuen.

¹⁾ een voet > 28,3 cm, een duim > 2,5 cm

N.C.R. de Jong

Visserijberichten 1892 (19)

20-2-1892 Nadat onze vissers al een paar weken hun beroep weer hadden uitgeoefend was de Zuiderzee deze week zo zeer met ijs bezet, dat het niet mogelijk was in zee te steken. Donderdagavond meende men op verre afstand één of twee schuiten te zien, die tussen het ijs beklemd lagen en in nood schenen te verkeren. Vrijdagmorgen toen men daarvan de zekerheid erkende, werd de z.g. "ijsloper" voor de dag gehaald en met 12 kloeke mannen begon men tegen 11 uur de gevaarlijke tocht. Na de middag schijnt de veranderde richting van de wind de schuiten (beide van de zoons van Klaas Foppen) genoodzaakt te hebben in westelijke richting af te drijven, en de ijsloper is 's avonds ongeveer 6 uur weder teruggekomen.

27-2-1892 In ons vorig nummer vermeldden wij, dat de ijsloper, uitgezonden tot redding der bemanning op de beide in het ijs beklemden schuiten van Foppen, vrijdagavond onverrichterzake was teruggekomen. Over het lot der vissers verkeerde men in grote ongerustheid, maar men hoopte, dat zij 's Zaterdag ergens veilig waren aangeland. Toen men ook 's Zondags niets van hen vernam, vormden verscheidene wakkere mannen het plan om nog een tocht tot opsporing te ondernemen. Maandagmorgen vertrok een schuit van schipper Ypenburg met 17 visschers uit de haven. Zij moesten zich eerst een weg door het ijs banen, maar kwamen toen in meer open water en zetten koers naar de IJselmond en Urk. Zonder iets gevonden te hebben kwamen zij dinsdag avonds terug. Doch maandag avond was hier telegrafisch bericht gekomen, dat in 't gezicht van Marken twee vissersvaartuigen in het ijs lagen. Een nieuwe poging werd dus gewaagd. Schipper Lammers stelde zijn groot en stevig vaartuig ter beschikking en ging zelf met vele anderen Dinsdag in de vroege morgen op weg. Na velerlei moeilijkheden keerden ook zij Woensdagavond terug, na tevergeefs door veel ijs geworsteld en toch niets ontdekt te hebben. Op telegrafisch verzoek van de burgemeester zou een stoomboot uit Enkhuizen beproeven de vaartuigen te naderen. Deze is ook in zee gegaan, doch teruggekeerd zonder iets gezien te hebben, maar gelukkig bracht de telegraaf Woensdagavond het bericht, dat de schuiten behouden in de haven van Marken waren aangekomen. Zij zijn daar met de vlag in top en onder luid gejuich door de Marker visschers binnen gebracht, die met veel inspanning met twee ijslopers een slop in 't ijs hadden gemaakt. Verdere bijzonderheden omtrent hun wedervaren ontbreken nog. En al hebben de Marker visschers de voldoening gehad hun medemensen en vakgenoten uit een dreigend gevaar te redden, ook aan de Harderwijkers komt alle lof toe voor hun bereidwilligheid om te helpen, en voor de moed, die zij getoond hebben om hun betrekkingen en vrienden te hulp te snellen.

5-3-1892 De weder ingevallen vorst, die deze week buitengemeen streng was, heeft de scheepvaart en visserij geheel gestremd. De krachtige Noorden- of Noordoostenwind

heeft een massa ijs naar deze kust gedreven, zodat het voor onze vissersvaartuigen niet aan te denken is om in zee te gaan.

26-3-1892 Gemeenteraadsvergadering van 17-3-1892.

Punt 6a. Voorstel om de Molenwal m.i.v. 1 mei e.k. voor een jaar te verpachten aan Jan Foppen voor fl. 24.--.

25-6-1892 Een hevige storm stuwde Donderdagavond het water tot opmerkelijke hoogte, zeer ten nadele van het in de Wellen gemaaide gras en van de vissersvaartuigen, die van de ree ijlings een veilige ligplaats in de haven zochten. Daarbij raakten de vaartuigen van Van der Zande en Lammers en nog een vissersschuit over de kribben in de Groentjes en werden 's morgens met grote inspanning vlot gemaakt en in de haven gebracht. Een jotter wierp bij het binnenkomen in de haven een boot om, waarin zich 5 personen bevonden. Ze werden gelukkig gered. Het schip van H. Schuiteman zonk nabij de Zeebrug, en het schip van M. Beerdsen, geladen met gezaagd hout en balken, werd geheel uit elkander gerukt, zodat Vrijdagmorgen vele handen druk bezig waren de in de Wellen achtergebleven of in zee drijvende balken en brokken van het vernielde vaartuig op te vissen. Beerdsen, die met vrouw en kinderen aan boord was, bereikte gelukkig met hen de wal, maar heeft met zijn broodwinning al zijn bezittingen verloren.

Vrijdag werd bovendien door A. Foppen een lijk opgevist van een onbekend manspersoon, dat na doodschouw onder opzicht van de politie naar het lijkenhuis op de begraafplaats werd overgebracht.

2-7-1892 De twee Urker vissers, die donderdagavond door storm werden overvallen, zijn thans teruggekomen. Bemerkend, dat zij de Urker haven niet konden binnenkomen, hebben ze zich door de wind laten meevoeren en zijn ze na een paar uur in doodsangst te hebben doorgebracht, op Schokland terecht gekomen. De volgende dag zijn ze naar Kampen gezeild en vandaar teruggekeerd. Het grootste deel der Urker vloot bevond zich tijdens de storm op de Noordzee. Bange uren hebben de vissers daar doorgebracht. Gelukkig zijn er geen mensenlevens te betreuren, doch de meesten hebben schade bekomen.

2-7-1892 De visser Teunis Bruinink, Woensdag in zee zijnde, zag op enige afstand een knaap, die zich op een ander vaartuig bevond, overboord vallen en in het water verdwijnen. Onmiddellijk zeilde hij in de richting waar dit plaats greep en had het geluk de drenkeling, die zijn eigen neef bleek te zijn, boven water en op zijn vaartuig te brengen, echter in volkomen bewusteloze toestand. Na gedurende geruime tijd (door de armen gelijktijdig op en neer te bewegen) gewerkt te hebben om de ademhaling te herstellen, ontwaarde Bruinink een weinig bruis op de mond van de drenkeling, waarna hij met alle spoed naar de wal zeilde en het geluk had het kind behouden aan de moeder, die nog

onder den druk van het vorige jaar gebukt ging, over te geven, waarna de jongen onder geneeskundige behandeling is gesteld.

16-7-1892 Op het Congres van de Ned. Maatschappij ter bevordering van de Nijverheid te Amsterdam, gehouden te Amsterdam, besprak de heer H.C. van der Houven van Oordt de invloed, die de afsluiting en drooglegging volgens de plannen der Zuiderzeevereniging op de welvaart, de maatschappelijke toestand en de toekomst hebben.

16-7-1892 De vissersknecht F.B., die Zondagmorgen uit zee hier aan de wal kwam, werd door een visser met een flink pak slaag ontvangen, waarna hij door deze met een klomp geslagen en later met een steen geworpen werd. Tegen de dader is een vervolging ingesteld.

30-7-1892 Gemeenteraadsvergadering van 27-7-1892.

Punt 1d. Betreft het advies van de Havencommissie op het adres van T. den Herder c.s. over uitbreiding van de haven. Besloten wordt om dit ter inzage te leggen voor de leden, om in een afzonderlijke vergadering te worden behandeld.

10-9-1892 Bekendmaking i.v.m. wering van besmetting door uit zee aankomende schepen. Schippers van vaartuigen, waarin zich een lijder aan een besmettelijke ziekte bevindt zijn verplicht daarvan kennis te geven aan de Burgemeester.

10-9-1892 Bij Kon. Besluit van 8 September is ingesteld een Staatscommissie met opdracht om te onderzoeken of een afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee op een wijze als door de Zuiderzeevereniging is voorgesteld, in 's lands belang behoort te worden ondernomen, en zo ja, op welke wijze dit werk tot uitvoering moet worden gebracht. Tot voorzitter dezer commissie is benoemd de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Zij bestaat voorts uit 27 leden en 2 secretarissen en het verslag van de uitkomsten van het onderzoek zal aan H.M. de Koningin-Regentes worden uitgebracht.

17-9-1892 De Staatscommissie tot onderzoek van het Zuiderzeeplan is vrijdag te 's-Gravenhage bijeengekomen en door de Minister van Waterstaat geïnstalleerd.

1-10-1892 In de Zuiderzee wordt tegenwoordig veel kleine ansjovis ontdekt. De Volendamers vangen er veel in de kwakkuil. De 19e september kwam te Enkhuizen binnen een Volendammer botter, VD 64, die er 300 stuks in de kwakkuil had gevangen in één streek.

29-10-1892 Zaterdag is door de heer Burgemeester aan H. Bruinink een sierlijk afgewerkte zilveren medaille, benevens enig geld uitgereikt, hem geschonken door de Maat-

schappij tot redding van drenkelingen wegens zijn gehouden gedrag bij het redden en weder opwekken van de levensgeesten bij de 11½ - jarige Th. Bruinink, die in het voorjaar als bijlegger op zee zijnde het ongeluk had overboord te vallen.

29-10-1892 Donderdagavond te 7 uur barstte een felle brand uit in de grote werkschuur op de scheepstimmerwerf van de wed. J. ten Kaate. In een ogenblik stond de schuur met een grote voorraad droog hout, teer, pek en dergelijke en een in aanbouw zijnde vissersschuit in lichterlaaie. Een regen van vuur en vonken vloog over de naastbijzijnde huizen en straten. Maar gelukkig was de brandweer spoedig op de plaats des onheils. Het perceel was verzekerd bij de Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij te Arnhem.

19-11-1892 Woensdagavond hoorde Martinus de Lange aan het einde der Zeebrug een eigenaardig leven in het water. Na enig turen zag hij iets in de zee, waarna hij met een bootje derwaarts ging en bemerkte, dat het een mens was. Na deze met veel moeite in zijn bootje en op de brug te hebben gebracht, bleek het hem, dat het de ongelukkige G. de G. was, waarna hij hem naar de ouderlijke woning droeg. De G. is vermoedelijk in het water gelopen. Aan kwaadwilligheid valt althans niet te denken. Een woord van lof mag de kloeke De Lange niet onthouden worden.

3-12-1892 In de staat der Nederlandse Zeevisserijen komt een beschouwing voor "Onze ansjovis en ansjovis-vissers in de Zuiderzee" door dr. P.C. Hoek.

17-12-1892 Openbare kennisgeving.

Schippers en vissers, die hier de haven binnen varen worden dringend verzocht om niet in het voorste gedeelte te blijven liggen, maar naar achter door te varen.

K. Chr. Uittien

Vondst wrakstukken vliegtuig in Waterfront

Herinnering aan een bijzondere ontmoeting

In de lokale krant 'Het Kontakt' van 14 januari 2015 stond een artikeltje over bergingswerkzaamheden in het 'Waterfront' waarbij wrakstukken van een Royal Air Force vliegtuig waren aangetroffen. Dit bericht herinnerde mij aan een bijzondere ontmoeting eind jaren negentig met een familielid van de omgekomen piloot van dit vliegtuig.

Vanaf 1996 was ik iedere maandagmiddag in het gemeentearchief van Harderwijk bezig met onderzoek. Een eerder door mij verzorgde lezing over de stelling 'Hase', gelegen in de Stadsweide, had mijn belangstelling opgewekt voor alle andere activiteiten van de Duitsers in de gemeenten Harderwijk en de oude gemeente Ermelo (nu de zelfstandige gemeenten Ermelo en Nunspeet).

Eind jaren negentig meldde zich op een maandagmiddag een jonge bezoeker bij de toenmalige gemeentearchivaris Van Hell. Na een kort gesprek tussen hen koppelde Van Hell deze bezoeker aan mij. Van Hell verzocht mij de jongeman wat meer te vertellen over de op 17 april 1945 neergestorte Typhoon, waarvan de piloot de oudoom was van de bezoeker, en met hem een wandeling rond de haven te maken.

Een Hawker Typhoon Mk 2. 1b

Voorjaar 1945

Bij de inrichting van de verdediging aan de IJssel maakten de Duitsers tevens plannen voor een eventuele terugtocht in westelijke en zuidwestelijke richting, mocht de IJssellinie geen stand houden. In dat geval wilden ze toch nog proberen zoveel mogelijk troepen achter de Grebbelinie te krijgen en over het IJsselmeer te brengen. Bij die gedachtegang speelde de haven van Harderwijk een belangrijke rol. Uiteindelijk zijn circa 1.000 militairen met schepen van hier overgebracht naar Noord-Holland.

Dinsdag 17 april 1945

De geallieerden hadden vanaf 11 april kans gezien op verschillende plaatsen de IJssel over te steken en de Duitsers op de Veluwe snel terug te dringen in westelijke en zuidelijke richting. Behalve de troepen die in Harderwijk gelegerd waren, o.a. in de stelling 'Hase' en van het 'Fluchwachkommando', arriveerden er ook troepen uit de IJssellinie die zich in en buiten de stad zoveel mogelijk schuil hielden. Om deze troepen over te kunnen brengen naar Noord-Holland waren zowel maandag 16 als dinsdagmorgen 17 april twee Duitse marineschepen, voorzien van behoorlijk veel luchtdoelgeschut, met lichters en sleepboten de haven van Harderwijk binnengevaren. De inscheping van de troepen was

nog niet in gang gezet toen geallieerde vliegtuigen zich tussen 10.00 en 11.00 uur boven de stad en in het bijzonder de haven lieten zien.

Dinsdag 17 april rond 11.00 uur

De commandant van de politie in Harderwijk Kraaijenbrink noteerde rond 11.00 uur op het politiebureau in zijn register: "Jachtbommenwerpers doen een aanval op de haven. De daarin liggende marinevaartuigen schieten hevig. Er valt een aantal bommen. Resultaat nog onbekend."

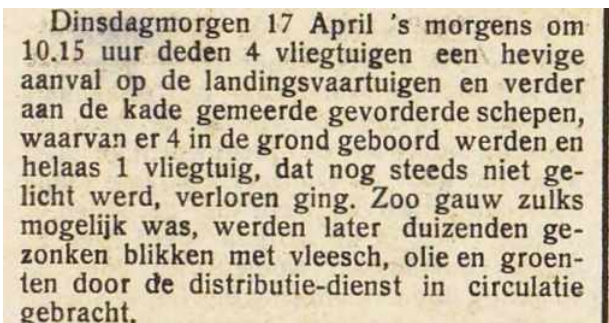
Even later belde opperwachtmeester Posthumus en rapporteerde: "Bij den bomaanval door 4 vliegtuigen zijn vermoedelijk 6 bommen afgeworpen. Voltreffers in perceel 4 aan de Havenkade, in een vaartuig van de Deutsche Marine en in het wegdek van de Havenkade. Boordvuur in den gehele omgeving. Vermoedelijk eenige gewonden onder de burgerbevolking en doden en gewonden onder de Deutsche mariniers."

Korte tijd later meldde luchtwachter Zonnestein telefonisch: "Omstreeks 11 uur kwamen uit Westelijke richting 4 vliegtuigen gevlogen, die eenige malen boven de stad cirkelden. Zij werden door het afweergeschut aan den haven onder vuur genomen. In duikvlucht werden door deze vliegtuigen op het havengebied 6 tot 7 bommen geworpen. Een vliegtuig werd hierbij getroffen en stortte N.O. van de Asbestonafabriek, op ongeveer 100 meter van de wal verwijderd, in zee. Door de afgeworpen bommen werden waarschijnlijk in de haven liggende schepen getroffen. Stukken hout vlogen op plm. 100 meter hoogte door de lucht. Waarschijnlijk is een schip in brand gebombardeerd."

's Middags maakte Kraaijenbrink de balans op. Toen bleek dat een Duits marinevaartuig, dat dwars in de haven lag, midscheeps was getroffen en dat men bezig was dat schip te onttakelen. Zwaar getroffen werden twee lichters met levensmiddelen en voorraden voor de te evacueren troepen, een sleepboot en een ander marinevaartuig. Het aantal gewonden werd niet bekend want die bleven aan boord, de twee doden werden naar het Pius-ziekenhuis overgebracht. Van de doden is alleen de naam van Emil Alfred Unzner, * 15-05-1909, Hauptwachtmeister bij Polzeibataillon 320, bekend. Hij werd begraven in graf nr. 44 op het Duitse gedeelte van de Algemene Begraafplaats en later herbegraven op de Duitse begraafplaats IJsselstein in graf nr. AF 2-46. Unzner was de laatste Duitse militair die voor de bevrijding in Harderwijk een graf kreeg. Vermoedelijk was het andere slachtoffer daarom een de Duitsers welgezinde burger die elders is begraven.

Vier van de acht in de buurt aanwezige vliegtuigen, vielen rond 10.30 uur de schepen aan uit oostelijke richting waarbij ze de zon in de rug hadden en daardoor moeilijker waarneembaar waren voor de luchtverdedigers. Met hun boordwapens, bommen en raketten brachten de piloten behalve aan de schepen ook flinke schade toe aan de haven en woningen aan de Havendam. Gelukkig waren er geen burgerslachtoffers te betreuren.

Slechter verging het een van de vliegers van wie het vliegtuig door het luchtdoelgeschut werd getroffen, in brand vloog en al verder vliegend wrakstukken verloor. De piloot had nog wel kans gezien zijn twee raketten af te vuren en zijn bommen af te werpen voordat hij met zijn brandend vliegtuig zijwaarts naar rechts afgleed en neerstortte. De piloot en de resten van zijn vliegtuig kwamen ongeveer 100 m vanaf het noordelijk havenhoofd in het water terecht. De stoffelijke resten van de piloot werden in de oorlog niet geborgen waardoor zijn naam ook niet voorkomt in de archiefstukken die betrekking hebben op het overlijden en begraven van geallieerde militairen. Sinds zijn crash staat de piloot daarom te boek als: 'vermist'. Het is vermoedelijk ook de reden dat zijn naam in de oorlogsgeschiedenis van Harderwijk daardoor minder bekend is.

Dinsdagmorgen 17 April 's morgens om 10.15 uur deden 4 vliegtuigen een hevige aanval op de landingsvaartuigen en verder aan de kade gemeerde gevorderde schepen, waarvan er 4 in de grond geboord werden en helaas 1 vliegtuig, dat nog steeds niet gelicht werd, verloren ging. Zoo gauw zulks mogelijk was, werden later duizenden gezonken blikken met vleesch, olie en groenten door de distributie-dienst in circulatie gebracht.

Norman Paulle Courtney Woodward

Als geïnteresseerde kon ik al vrij snel de nodige gegevens verzamelen over de omgekomen piloot. Woodward, geboren op 20 oktober 1921 in Vancouver in Canada, verhuisde op jonge leeftijd naar Calgary waar hij de langste tijd woonde en zijn middelbare school doorliep. In 1941 nam hij dienst bij de Royal (Canadian) Air Force en werd, na beëindiging van zijn vliegeropleiding eind oktober 1942, geplaatst in Noord-Afrika. In 1943 volgde zijn overplaatsing naar Engeland met een indeling bij No. 263 RAF Squadron. Dit squadron, uitgerust met Hawker Typhoon Mk.1b vliegtuigen, ging kort na D-Day opereren vanaf diverse vliegvelden op het Europese vasteland. Tijdens de operatie in Harderwijk lag het vliegveld iets ten noordoosten van Lingen aan de Ems in Duitsland. Omdat er tot nu toe (en vermoedelijk gebeurt dat helemaal niet meer) geen stoffelijke resten zijn gevonden, behoort piloot Norman P.C. Woodward tot de militairen van wie geen graf bekend is ook al is de plaats van zijn crash dat wel. Voor de ruim 20.000 vermiste militairen die behoorden tot de 'British Commonwealth Air Forces' werd als gedenkteken, met daarop vermeld de namen van de vermisten, opgericht de 'Runnymede Memorial'. Het gedenkteken bevindt zich in de buurt van Egham (Surrey), ongeveer 32 km west van Londen. De naam van Woodward is hier op paneel 278 in steen gebeiteld.

Wat de oomzegger vertelde

De jongeman, van wie ik de voornaam ben vergeten, vertelde dat hij de kleinzoon was van John, de jongere broer van de omgekomen piloot Norman Woodward. Omdat hij op

vakantie was in Nederland wilde hij proberen iets meer te weten te komen over de stad waarboven zijn oudoom had geopereerd en waar hij met zijn vliegtuig was neergestort. Al pratende vertelde hij ook iets over het gezin waarin Norman was opgegroeid dat bestond uit vader, moeder, zoons Norman en John en dochter Shirley.

Vader Norman Paul was in de oorlog ook in militaire dienst en als kapitein ingedeeld bij 'The Royal Canadian Army Pay Corps' (een administratief korps) in Engeland waar hij in maart 1944 overleed door een ongeval. [Aantekening Yska: Norman Woodward, * ca. 1891- †12-03-1944 (53 jaar). Begraven op de 'Christ Church' begraafplaats in Portsdown in Engeland.]

Moeder Ann Mary die in ruim een jaar tijd haar man en een zoon verloor, had het, evenals haar overgebleven kinderen, erg moeilijk met hun dood en overleed in 1952 al op 58-jarige leeftijd.

Contact met Harderwijk

De jongeman vertelde verder dat zijn overgrootmoeder en haar kinderen na de oorlog, toen bij hen bekend was waar Norman Paulle (de piloot) was neergestort, een brief hadden geschreven aan de politie in Harderwijk met het verzoek om enige aanvullende informatie. De oomzegger gaf aan dat op de brief door de politiecommandant (Kraaijenbrink) was gereageerd door de familie een brief met als bijlagen een aantal prentbriefkaarten te sturen. Ten bewijze daarvan haalde hij twee A4'tjes uit zijn heuptasje en liet mij die zien. Op het ene A4'tje waren zwart-wit afdrukken van prentbriefkaarten van de

haven en het havenkanaal en een stukje tekst te zien, op het andere de afdrukken van het stadhuis, de Markt en de Donkerstraat.

De enkele regels tekst, met daaronder de naam Kraaijenbrink, verwezen naar een kruisje op de prentbriefkaart van het havenkanaal, ongeveer een centimeter in westelijke richting gerekend vanaf het noordelijke havenhoofd. Het kruisje duidde de plaats van het neerstorten van het vliegtuig van Norman Paulle aan.

Na een wandeling rond de haven en naar de IJsselmeerkust werd dit bijzondere contact beëindigd.

Tot slot

Piloot Norman Woodward leverde ook zijn bijdrage aan onze bevrijding en betaalde daarvoor de ultieme tol. Door de vondsten van resten van zijn vliegtuig in het 'Plan Waterfront' is zijn naam (meer) bekend geworden. Hopelijk krijgt zijn naam voortaan ook in Harderwijk een meer prominente plaats in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, zodat ook de herinnering aan hem is gewaarborgd. Of toch een herdenkingsymbool op de plek van de vondst van de meeste wrakstukken?

Enkele bronnen:

Commonwealth Wargrave Commission

Gemeentearchief Harderwijk: Inventarisnummer 3603

Kraaijenbrink, H.: Politierapport 1940 - 1945. Dagboek van een politieofficier. De Walburg Pers, z.j.

Nederlands Instituut Militaire Historie: diverse documenten over luchtoptreden in WO II

Zwanenburg, G.: En nooit was het stil..., KLU, 1992

Peter Yska

Kent u de geheimen van Internet? *OGB Design* wel!

OGB Design maakt websites met een perfecte koppeling tussen techniek en creativiteit. Op beide onderdelen levert OGB Design uitstekende prestaties. OGB Design biedt de ondersteuning die u nodig heeft en waar u om vraagt.

OGB Design

Meerkoetmeen 42

3844 XR Harderwijk

T: (0341) 433 444

F: (0341) 433 555

E: ogb@ogb-design.nl

*Creative
Webdesign*

Kijk ook eens op www.ogb-design.nl

**Bezoek onze website
www.casaverhuurcuracao.nl
en neem vrijblijvend contact met ons op.**

Een gevallen predikant

Onze vereniging ontving van de heer Wim Coster een vraag naar een predikant, Johannes Gerrit van Rijn, die ca. 1854 in Harderwijk zou hebben gestaan. Aanvankelijk leverde dat alleen maar een adres op in de Bruggestraat, toen wijk 2 huis 34, nu nr. 8. De vraagsteller is een boek aan het schrijven over die dominee. Hij heeft daar al over gepubliceerd in o.a. het maartnummer dit jaar in het blad Gen., van het Centraal Bureau voor Genealogie.

In de lijst van predikanten in de "Kroniek van Harderwijk" ontbreekt ds. Van Rijn. Om bepaalde redenen verzwegen misschien?

Op 16 december 1854 aanvaardt ds. Van Rijn, voorheen predikant te Elst, zijn ambt in Harderwijk. Hij is erg actief en oogst veel lof voor zijn bezielende preken. Later als hij naar Zwolle is beroepen, komen mensen uit heel het land naar zijn preken luisteren. Met een advertentie laat de voorzitter van het Bijbelgenootschap weten dat de bibliotheek, "rijkelijk voorzien, ook van Bijbels in Vreemde Talen", is geplaatst bij Ds. Van Rijn. In juni 1856 plaatst drukkerij Wedding een advertentie waarin o.a. een drietal leerredenen, opgedragen aan de Herv. Gemeenten van Elst en Harderwijk, te koop zijn voor f. 0,75. In het voorjaar van 1856 aanvaardt ds. Van Rijn het beroep vanuit Amersfoort en wordt met weemoed afscheid genomen van deze inspirerende predikant. Echter, in Zwolle wordt alles anders.

Hij den Heer J. WEDDING, te Harderwijk, is toe de Pers gekocht en algemeen in den boekhandel verkrijgbaar gezacht.

Ds. J. G. VANHOEFF,
OPWEKKENDE REDE
Ten bevestiging van totaangestelling in het werk
1856

Bijbelverspreiding.
Van aarddele van N. Redel. Bijbel-Genootschap.
Bijl. 12. G. 1856.
Ter Poste

Ds. J. G. VAN RIJN,
DRIETAL LEERREDENEN
OPGEDRAGEN AAN DE HERV. GEMEENTEN
VAN ELST EN HARDERWIJK.
Pag. 78. G. 1856.

Deze **LEERREDENEN** zijn in den Handel zijnde, zoo
verder in geen geval anderen kopersden dan in instelling of
verval-tenning afgeleverd.

Ds. J.G. van Rijn (1825-1911) was in 1851 getrouwd met Gezina Aletta Mijndard (1823-1894); zij kregen 4 kinderen, Dirk Johannes 1853-1854, Diederika Johanna (1854-1932), Dirk Johannes (1856-1910) en Cornelis (1858-1918). In Zwolle bekleedde hij sinds 19 september 1858 de 6e predikantsplaat. Hij werd afgezet op 22 april 1864.

Op 31 juli 1859 overlijdt Daniël Pruimers, de jonge echtgenoot van Johanna Theodora, Barones van Dedem. Ze waren slechts 3 jaar getrouwd en kregen op 17 april 1858 een dochtertje Margaretha. De predikant Van Rijn staat de jonge weduwe bij in haar verdriet. Dat bijstaan onttaardt in een relatie. Heel Nederland spreekt er schande van, in kranten van noord tot zuid en van oost tot west.

Bij uitspraak van de Algemene Synode van de Ned. Hervormde Kerk van 9 augustus 1864 wordt de predikant uit zijn ambt gezet. De weduwe is al in oktober 1862 naar Hyères in Frankrijk vertrokken, maar niet voordat ze op 3 oktober 1862, bij een uiterste wilsbeschikking, de voogdij over haar dochtertje aan ds. Van Rijn heeft gegeven.

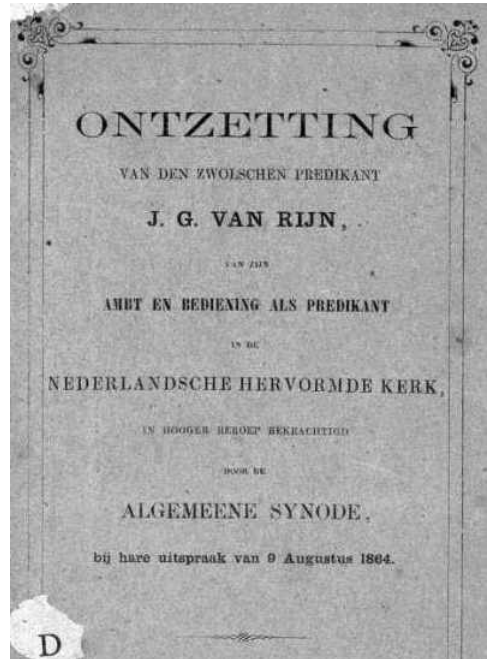
Daar in Frankrijk bevalt ze op 8 december van dat jaar van een zoon Hendrik. Na circa 1 maand vindt de vroedvrouw de echtgenote van de metselaar César Bernard uit een naburig dorp, bereid voor een anonieme baby als min te fungeren. In april van het jaar daarop wordt het kind voor onbepaalde tijd afgestaan aan die min, die daar 5.500 francs voor ontvangt.

Bij een rechterlijke uitspraak van 16 september 1863 te Zwolle wordt de barones de voorgedij over haar dochtertje ontnomen. In december gaat de barones in hoger beroep. Zij verwijt haar invloedrijke schoonvader de kwade genius te zijn achter alle aanklachten die tegen haar zijn ingediend.

O.a. het Dagblad van Zuidholland schrijft op 23 april 1864: "Zwolle, 20 April. Bij een uitvoerig en gemotiveerd bevelschrift van de Arrondissements-Rechtbank zijn: 1) Johanna Theodora baronnesse van Dedem, weduwe D. Pruimers, zonder beroep, te Zwolle en 2) Johannes Gerrit van Rijn, predikant te Zwolle, thans gedetineerd, verwezen naar den heer procureur-generaal bij het Provinciaal Ge-regtshof in Overijssel, en wel beide beklagden:

1) ter zake van het wegvoeren van de minderjarige Margaretha Daniëlla Pruimers; 2) het verbergen of verduisteren van den persoon van Hendrik van Dedem, en de tweede beklagde bovendien ter zake van poging tot omkoopning van den bewaarder in het huis van verzekering te Zwolle, Antonie Lengton." Merkwaardig is wel dat de tekst van dit bericht in alle kranten exact hetzelfde is.

Zelfs Multatuli heeft zich met de affaire bemoeid. Hij schreef de bekende open brief ('Aan Mevr. de Wed. P. geb. baronesse van D. te Zwol') die hij als Idee 448 opnam in de tweede bundel Ideeën (VW III, p. 43-65). De brief is een vlammend betoog over zedelijk en juridisch recht: 'men zegt dat gy 'n "onecht" kind ter wereld bracht. Een "onecht" kind? Wat is dat? Is zo'n kind niet in staat te spreken, te denken, te beminnen, goed te zyn... die enige roeping van echte mensen? Is het een monster? (...) De Wet is nog zo heel erg niet, mevrouw! (...) Maar de zeden, die zeden!' (VW III, p. 49) Het tweede gedeelte van de brief, gepubliceerd in Idee 449 (VW III, p. 66-67), schrijft hij nadat hij de Memorie van verdediging van de weduwe gelezen heeft: 'Is 't geen teleurstelling u te moeten be-

zighouden met spitsvondige bewysvoering over onschuld, waar ge, met wat schuld, u hadt kunnen verheffen tot eerbiedwaardig martelaarschap?'

Hoewel Multatuli er aanvankelijk bij zijn uitgever d'Ablaing van Giessenburg op aandrang vanwege de actualiteit van deze brief de tweede bundel snel te publiceren, hield hij later de publicatie tegen omdat zijn oordeel over mevrouw Pruimers op grond van nieuwe gegevens met de dag ongunstiger werd (*J.G. van Rijn). Hij ging inzien dat hij de integriteit van haar karakter en het moreel gehalte van haar zaak had overschat. In de uitgave van 1872 werd de titel gewijzigd in 'Aan Mevr. Wed. X. geboren Y. te Z.' In een noot bij deze uitgave erkent hij zijn vergissing en vraagt de lezer 'dit stuk te lezen alsof daarin een casus positio werd behandeld: gesteld eens dat 'n jonge weduw' (VW III, p. 381). Hij verklaart hier verder de redenen waarom het volgens hem zo'n geruchtmakende zaak in Holland was: *'Het uitpluizen van scabreuze voorvallen is 'n fatsoenlyk surrogaat voor noô vermeden scabreuze handelingen. Men tracht zich door hard oordeel enigszins schade-loos te stellen voor de winstderving der niet zo heel erg verafschuwde zonde.'* (VW III, p. 383) Multatuli's brief werd beoordeeld in het Weekblad van het Regt van 31 oktober 1864. De recensent schrijft hierin dat er veel waarheid in staat. In gelovige kringen maakte de brief nogal wat reacties los. Zo reageerde ds. A.W. Bronsveld in Stemmen voor waarheid en vrede (jrg. 10, 1873, p. 128-137; VW XV, p. 614-620). In dit artikel, getiteld 'Een Denker (Multatuli)' stelt hij dat er in M.'s brief sprake is van 'versmading van de deugd der kuisheid'; *het was 'de taal van een waanzinnige'*. M. verbitterde volgens hem de gelovigen met name door de opmerking: *'Jezus zelf was 'n onecht kind, en toch werd Maria nooit ontzet van de voogdy over dezen of genen "echten" broeder des Heren'* (VW III, p. 63).

Een reconstructie van deze zaak werd uitgegeven door Henri A. Ett in Holland in rep en roer (Amsterdam, 1951). De krantenartikelen suggereren dat Ett bij het schrijven medewerking heeft gekregen van Frederik Karel, baron van Dedem. W.K. baron van Dedem, Officier van Justitie te Amsterdam, diende na deze publicatie een klacht in tegen schrijver en uitgever: mevr. Pruimers was zijn oudtante.

Het liefdeskoppel vestigt zich in St. Leonaru on Sea (Sussex, Engeland). De barones, ont-erfd en de ouderlijke macht ontzegd, overlijdt er op 8 maart 1911. De dominee zou daar omstreeks 1891 zijn overleden.

Bronnen:

Archief Zwolle, Ontzetting uit zijn ambt van predikant, Johannes Gerrit van Rijn, predikant te Zwolle, vanwege zijn buitenechtelijke verhouding met Mw. Johanna Theodora Baronesse van Dedem, weduwe van Daniël Pruimers, 1863 -1864
Gen., maandblad Centraal Bureau voor Genealogie, maart 2015
Boekje "Holland in rep en roer"

Karel Chr. Uittien

Van alles wat ver-'eeuw'-igd (65)

In het midden van 1915 worden er verkiezingen voor de gemeenteraad gehouden. Alle aftredende leden zijn herkiesbaar, behalve raadslid Willemsen. Dit heeft te maken met de gang van zaken in verband met de belangen die hij had bij de verkoop van grond aan de gemeente. Ondanks diverse verzoeken van sympathisanten blijft hij bij zijn besluit. Wel neemt hij zitting in de Kamer van Koophandel, als opvolger van de heer H. Arendsen. De nodige advertenties verschijnen weer om reclame te maken voor de verschillende kandidaten. De keus van de stemmers valt op de heer H. Rikaart, die werkzaam is bij Ned. Centraal Spoorweg. Als hij bij zijn werkgever melding maakt van zijn verkiezing blijkt dat deze hem

geen toestemming geeft om hiervoor verlof op te nemen. Dat geeft boosheid bij enkele kiezers, die van mening zijn dat Rikaart dat van tevoren al had moeten regelen. De heren Blanken en Ten Broek krijgen nu beiden veel stemmen, zodat er een herstemming nodig is. R.P. ten Broek wordt hierna het nieuwe raadslid.

Tijdens een bijzondere raadsvergadering wordt uitvoerig stilgestaan bij het 12½-jarig ambtsjubileum van de burgemeester. Zijn echtgenote en dochter zijn hierbij ook aanwezig, evenals de gemeenteambtenaren. In zijn dankwoord stelt de burgemeester dat de stad veranderd is van een "ville merte" in een "bloeiende plaats". Later worden alle raadsleden met hun echtgenotes bij hem thuis uitgenodigd. De raadsleden blijven niet in

het stadhuis, maar gaan ook op werkbezoek, om het Volksbadhuis aan de Doelen te bezichtigen. Het is een z.g. reizend badhuis. De burgemeester heeft het erg druk met vele zaken. Zo is hij als Regeringscommissaris voor de bouw betrokken bij de plannen voor zo'n 40 tot 60 woningen, voor de vrouwen en kinderen van de Belgische militairen. Het moeten 3 á 5-kamerwoningen worden, tegen een huur van fl. 2.- tot fl. 2.50 per week. De politiek bemoeit

* * Door het groot aantal bewijzen van belangstelling ter gelegenheid van mijn **ambtsjubile** op 25 Augustus j.l. ontvangen, niet in staat deze thans alle persoonlijk te beantwoorden, moge het mij vergund zijn, bij dezen, ook namens mijne Echtgenootte, daarvoor

hartelijk dank

te zeggen.

Harderwijk, den 10 September 1915.

M. G. J. KEMPERS.

zich ook met de prijzen van brood en vlees. Er geldt voor "regeringsbrood" een prijslimiet. In omliggende plaatsen, o.a. Nijkerk, is ook sprake van "regeringsvarkens", dit i.v.m. de voorgeschreven prijzen die gevraagd mogen worden.

Harderwijk en Nunspeet vissen weer eens achter het net, menen sommigen. Toch moet het ook in Harderwijk mogelijk zijn goedkoop vlees te kunnen kopen. Slager Philips speelt hierop in door goedkoop rundvlees aan te bieden, een voorbeeld dat gevolgd wordt door slagers A. Hoeve en Visch. In de troonrede spreekt koningin Wilhelmina van dankbaarheid dat Nederland buiten de oorlog gebleven is, al is de oorlog natuurlijk wel van invloed op het leven van de burgers. Minister Treub garandeert dat de Nederlanders geen honger hoeven te lijden.

— Voor de van Regeeringswege te dezer stede te bouwen woningen, ten behoeve van vrouwen en kinderen van Belgische militairen, hadden zich, hedenmorgen, reeds ruim 40 gegadigden aangemeld.

Wegens de groote concurrentie!
VANAF HEDEN AFSLAG VAN
Rundvleesch.

Lappen	50 ct.
Poulet	50 "
Gehakt	50 "
Stukjes Vleesch	55 "
Biefstuk	70 "

A. HOEVE,
Vleeschhouwer.
Lutkepoortstraat C 141
Harderwijk.

De begroting voor het jaar 1916 ligt ter inzage. Er is sprake van een hogere opbrengst van de hoofdelijke omslag, door de aanwezigheid van de Belgische geïnterneerden. Er is dan ook voor een groot bedrag francs voor guldens ingewisseld. Maar voor sommige neringdoenden is het flink schrikken als ze de belastingbedragen voor het nieuwe jaar onder ogen krijgen. De gemeentesecretaris krijgt een verhoging van zijn jaarwedde met fl. 100.-, dit in verband met de drukke werkzaamheden door de tijdsomstandigheden. Om dezelfde reden mag de gemeentearchitect voor de tijd van 2 maanden een opzichter-tekenaar aannemen, tegen een salaris van fl. 16.- per week. Dit heeft ook te maken met de plannen voor de bouw van een abattoir. De berichten over de mobilisatie, de oorlog en de evacués blijven het nieuws beheersen. Bestellingen voor kachels moeten zo spoedig mogelijk bij Kluiver worden doorgegeven, in verband met te verwachten schaarse aanvoer. De

burgemeester waarschuwt dat reizen in Duitsland alleen mogelijk is met een paspoort; brieven of getuigschriften zijn niet voldoende. In het gemeentehuis zal het kapotte tapijt niet worden vervangen; voorlopig is het behelpen op de houten vloer. Ook komt er een bekendmaking dat er honden gevorderd zullen worden; later volgt het bericht dat bijna alle honden ongeschikt voor de dienst zijn bevonden.

De Belgen en hun gezinnen moeten wonen, het is fijn als er werk voor ze is en de kinderen moeten onderwijs krijgen. Vandaar dus de plannen voor woningbouw én de bouw van een school (in de Hortus of op de Bleek). In een zaal bij het station wordt hierover voorlichting gegeven. Het loon voor Belgische werklieden zal 11 á 12 cent per uur bedragen, met daarbij vrije voeding en kleding; voor burgerpersoneel geldt een uurloon van 18 cent. Voorlopig komt er voor de Belgische kinderen een tijdelijke kleuterschool, in het passantenhuis aan de Vismarkt, waarvoor drie kamers worden afgestaan. De kinderen krijgen er zelfs tussen de middag te eten. De pas opgerichte kantschool komt in het nieuws door het bezoek van twee Belgische prinsessen die ook bij het interneringskamp

langs gaan. Hotelhouder Louis Baars, die de zaak per 1 juli heeft overgenomen van zijn vader, is goed af met het bezoek, want het gezelschap gebruikt de lunch in zijn restaurant. Een zekere W.S. heeft het niet zo op de Belgen, zeker niet als ze contact zoeken met Harderwijker meisjes. Omdat hij een steen gegooid heeft naar een Belgische korporaal die met een plaatselijke schone in de Wellen in het gras zat, krijgt hij een boete van fl. 3.- of 3 dagen hechtenis. Niet alle Belgen zijn blijikbaar genegen om te werken want het

— Zoals bij advertentie aangekondigd, is het Hotel Baars, vroeger genaamd Hotel Ducroix, met ingang van 1 Juli overgegaan in handen van den zoon van den heer Baars.

De heer P. G. Baars nam 40 jaren geleden het Hotel over van den heer Ducroix. Veertig jaar lang heeft hij zijne beste krachten gewijd aan zijne zaak, die hij in alle opzichten veel heeft verbeterd en uitgebreid, voor eenige jaren geleden nog met een zeer practisch veilinglocaal, waaraan hier ter stede groote behoefte bestond.

schijnt voor te komen dat degenen die werk hebben ontslag nemen om zich ergens anders als vluchteling in te schrijven, "met onderstand", zo meldt de krant.

Er worden woningen en kamers aangeboden en gevraagd, het laatste o.a. door een meisje, dat weinig thuis is en door een "Hollandsche" dame. Een echtpaar, zonder kinderen, geen Belgen, zoekt een woning. Voor de erven Zicking vindt een veiling van onroerend goed plaats. Een pand in de Hondewardstrat wordt gekocht door D. van Poelgeest. Voor Van Kernebeek wordt een huis op de Plantage aangeboden, in huur bij Klaas uit de Bosch voor fl. 1,40 per week. Het z.g. schuithuis van de gemeente wordt voor afbraak verkocht. Drie personen hebben er resp. fl. 11.-, fl. 12,53½ en fl. 32,- voor over. Aanbesteed wordt het teren van de havenwerken. B. Klaassen heeft voor fl. 80,- ingeschreven, maar het werk wordt hem niet gegund. Later, als de seizoenwerkers uit Noord-Holland terug zijn, zal er nog een poging worden gedaan. Voor de levering van korte en lange turf aan de gemeente wordt ingeschreven door J.P. de Lange en A. Velthuis. Eerstgenoemde mag de turven leveren. De raad keurt een plan goed, waarin het heffen van plaatselijke directe belastingen naar inkomen wordt geregeld.

— Voor de levering van lange turf aan het Gemeentebestuur werd ingeschreven door J. P. de Lange voor f 5 48 per 1000 en door A. Velthuis voor f 5 60 per 1000. De levering werd aan de Lange gegund.

Voor de levering van korte turf was onvoldoende inschrijving, zoodat deze niet werd gegund.

Er is enkele keren sprake van brand, o.a. in de vismeelfabriek van de gebr. Den Herder, waar een beginnende brand wordt geblust. Aan de Frieschegracht bij de fam. Hoeven verbrandt hooi en de inboedel. De eigenaar is dubbel gedupeerd, want hij is niet verzekerd. In Hierden ontstaat brand op boerderij de Roode Schuur bij Karssendraai, eigendom van L. van Esveld, en in huur bij Gerrit Brouwer. Er gebeuren ook de nodige ongevallen. Een jongen die achter zijn pet aanrent, wordt aangereden door een auto en raakt gewond. Een kind van kapitein Meijs komt in Meppel om het leven bij een aanrijding met een trein. Tragisch is het overlijden van de

jonge milicien J. Meerens, die tijdens zijn dienstplicht in Tilburg uit een raam valt en als gevolg van een schedelbreuk op slag dood is. Het lichaam van de Belgische militair Jules Sterckx wordt drijvende bij de Groentjes aangetroffen. Hij laat een in Antwerpen wonende vrouw en kinderen na. Op 1 september wordt hij begraven. De gemeentesecretaris Manssen en zijn vrouw

plaatsen een dankbetuiging voor de reacties bij de geboorte van hun zoon, maar na vijf weken moeten zij helaas zijn overlijden melden. Migchel Dirksen en Maria Willemina de Lange krijgen op 19 juli een dochter Mechteltje en op 22 augustus ziet Rende het levenslicht, zoon van A. Vermeer en M.M. Vermeer-Vermeer. De vier kinderen die op zaterdag 25 september in de Burgerlijke Stand worden vermeld, zijn allen op 21 september geboren.

Tot mijne diepe droefheid overleed heden mijn innig geliefde
Echtgenoot
JACOBUS MEERENS,
mij nalatende een kindje, te jong
om het groote verlies te beseffen.
Wed. T. MEERENS—PRINS.
Harderwijk, 17 September 1915.

HARDERWIJK.

GEHUWD 22 September. Jan Willem van Nijendaal en Leentje Kamphorst.

GEBOREN 21 September. Andries, z. van Jan Poel en Geertje Petersen. — Petronella, d. van Hein Gerrit de Pauw en Dirkje van Bijsteren. — Annetje, d. van Johannes Peter de Lange en Willemina Klasina Jansen. — Aartje, d. van Willem Karssen en Aaltje Kramer.

OVERLEDEN 18 September. Johann Conrad Manssen, 5 weken.

hechtenis is de eis. De 29-jarige landbouwer Adrianus van de W. heeft zich herhaaldelijk aan diefstal schuldig gemaakt, o.a. van een paar kippen en van lijnkoeken (om aan zijn pink te voeren). Hij krijgt 4 maanden gevangenisstraf. Louisa J., huisvrouw van A. Foppen heeft de 73-jarige Gerritje Ravesloot mishandeld. Haar 85-jarige broer was er getuige van. Louisa is niet op de zitting verschenen. De wed. S. en haar dochter Beertje krijgen een proces-verbaal wegens heling van een pink.

Politieagent J Drost wordt als gevolg van een ongeval in diensttijd afgekeurd. Hij krijgt een pensioen van fl. 445.- per jaar. L. Beelen had destijds 40 dienstjaren bij de gemeente, maar dit was niet te bewijzen Hij is inmiddels overleden, maar zijn erven krijgen nu nog een nabetaling van fl. 15.- over het tijdvak van 1 juli tot 14 oktober 1914. Gedurende 30 jaar is de heer H.W. Kruijsdijk in dienst geweest als lantaarnopsteker. Dit levert hem een pensioen van fl. 30.- per jaar op. Nu is de functie opgeheven. Het bestuur van de Vereniging van Huiseigenaren heeft al 50 jaar een bode in dienst, n.l. de heer H. Jongtien. Na al die jaren en dit jubileum houdt hij het nu voor gezien. Op 20 juli 1890 is de 12-jarige

— 't Behoort tegenwoordig tot de zeldzaamheden dat een gezelschap van vijf en twintig jaren lang bij denzelfden patroon werkzaam blijft, en van zoo'n geval dient melding gemaakt te worden vooral als de werhouding tusschen patroon en gezelschap steeds een uitstekende is geweest.

Gisteren was het 25 jaren geleden dat Karel F. Bensing als krullenjongen op twaalf-jarigen leeftijd den blaasbalg begon te trekken in de smederij bij den Mr. smid J. H. Saager. Onder de uitstekende leiding van zijn patroon wist hij zich weldra tot een bekwaam werkman op te werken, zoodat hij sinds jaren de rechterhand van zijn patroon is.

Karel Bensing in dienst gekomen bij de smid Saager. Het is bijzonder dat hij er na 25 jaar nog steeds werkt, tot grote tevredenheid van beiden. Het jubileum wordt gevierd met de overhandiging van een horloge en een envelop met inhoud.

Het magazijn van het Groene Kruis wordt verplaatst van Voerman naar Klaassen op de Vuldiersbrink. Op een vergadering zijn naast vier bestuursleden slechts drie gewone leden aanwezig. Het gebeurt vaak dat mensen na ziekte bedanken om dan vervolgens weer lid te worden. Geleende artikelen worden niet of veel te

laat teruggebracht en dan vaak ook nog in vuile toestand. Voor de oprichting van een vereniging voor Landbouwers is veel belangstelling. Er zijn na enkele weken al 80 personen lid van deze Boerenbond, waarvan Aart Jansen voorzitter wordt. Eén van de eerste agendapunten is een hogere melkprijs.

Tot slot enkele uitzonderlijke zaken: De Ploeg in de Luttekepoortstraat adverteert met "boonenmolens". Ze zijn te koop, maar ook te huur voor 10 cent per uur. Na 6 jaar bloeit eindelijk op De Essenburgh de nachtcactus weer. Jan Karssen uit de Tuinstraat heeft een aardappel van 750 gram geogst. Het is niet bekend wie de eigenaar van de brief is, die

de krant haalt, maar het geheel zou zo maar geld waard kunnen zijn, omdat het poststempel als datum vermeldt: 32 september 1915.

— Men toont ons een postregel, afgestempeld aan het postkantoor alhier op 32 September!
Jammer dat het niet op 1 April geschied is.

G. Verwijs-ten Hove

Deze keer eens een van oorsprong niet-Harderwijkse familie. Stamvader Lodewijk kwam uit Duitsland, vestigde zich in Zwolle, maar werd in 1771 in Harderwijk begraven. Hij was een koopman, net als zijn enige zoon Thomas die zich in de Wolleweverstraat in Harderwijk vestigde. Thomas verkocht in 1744 zijn aandeel in dat huis en kocht een kapitaal huis in de Luttekepoortstraat, het latere Middenstandhuis. Dat huis wordt later verkocht aan zijn dochter, getrouwd met de luitenant Boon van Voorst, die het in 1788 weer aan haar ouders terug verkoopt, die er nog steeds woonden. Thomas vermaakt het huis met erf, bokkemhangen, pakhuis en hofje daarachter aan zijn zoon Hendrik. In 1755 verkocht Thomas een huis met schuur alias hang, totaal 104 m², in de Rabbistraat aan ds. Heshusius; eerder had hij dit van diezelfde dominee gekocht. In 1781 koopt Thomas nog een huis in de Luttekepoortstraat dat zijn zoon Hendrik erft, die het in 1803 weer verkoopt. Thomas was een man in goede doen geworden.

Zijn zoon Jacob Lodewijk wordt kastelein maar verlaat Harderwijk om er in 1800 toch begraven te worden.

Zoon Hendrik, getrouwd met een dochter van een arts, was ondernemend. Hij kreeg maar liefst 15 kinderen waarvan een deel jong overleed. In 1797 kocht hij een schuur, genaamd Het Kiphok, van 230 m² in de Bongerdsteeg. Hij startte een jeneverstokerij in het erfgoed aan de Luttekepoortstraat. In april 1818 vroeg hij toestemming die stokerij te verplaatsen naar de 5 arbeidershuisjes die vroeger bij de lijnbaan van burgemeester J.B. de Vries hebben gehoord. Hij had die "5 huisjes onder één dak", gekocht van de kapitein G.F.W. von Hoff, de commandant van het Koloniaal Werfdepot. Ze stonden op op de plek waar later het kantoor van houthandel Arendsen kwam. Hij vroeg aan de gemeente toestemming voor een deur in de stadsmuur, een riool onder de weg door naar de Kuipwal en verlenging van de pacht van de Kuipwal, die hij sinds 1818 in gebruik had. Die deur in de stadsmuur zou waarschijnlijk naar het huis in de Doelenstraat leiden, dat hij in 1816 op een veiling voor fl. 28,- had gekocht.

In 1780 kocht Hendrik het hoekhuis Grote Oosterwijk/Keizerstraat om het tien jaar later weer te verkopen. In 1805 kocht hij van zijn zuster Jannetje het kapitale bezit, naast het Leienhuis, in de Vijhestraat dat hij in 1817 verkocht aan Elizabeth Francina Voorst. Die vermaakte het in 1832 weer aan Hendrik tegen betaling van fl. 2000,-. Hij verkocht het in 1834 aan Pieter van Breggen, de vrederechter, verder raadslid en lid van de Provinciale Staten. In 1816 kocht hij een huis in het Oliestraatje dat 2 jaar later weer wordt verkocht. Ook verstreekte hij hypotheeken, met woningen als onderpand. In 1834 verkoopt hij zijn bezit in de Luttekepoortstraat aan de zadelmaker Jan Brouwer.

Het nageslacht oefende een gevarieerd scala van beroepen uit. Bijzonder is bijvoorbeeld Harmen Willem uit de 4e generatie. Hij startte als dagloner, werd kleermaker en tenslotte apotheker!

Tenzij anders vermeld zijn doop (ged.), geboorte (geb.), ondertrouw (otr.), trouw (tr.), overlijden (overl.) en begraven (begr.) te Harderwijk en is de religie Ned. Hervormd.

Generatie I

- I **Lodewijk WALTER**, koopman, geb. Hamelen in 't Hannoverse voor 1694, begr. op 21-11-1771. Otr. Zwolle op 28-10-1714 **Barbara Cornelia van HOUTEN**, geb. voor 1694, l 23-1-1726; verkrijgt het klein burgerschap van de Lutherse Conversie en de burgerreed gedaan. Kosten fl. 35,- (is sedert 44 jaar in Zwolle woonachtig),

9-1-1745: verklaart wegens geleverde winkelwaren ingevolge een ingezonden rekening een som geld schuldig te zijn aan Hendrik Kretchman, koopman te Zutphen en zijn vrouw Johanne Egeling, waarvoor hij als onderpand stelt zijn twee huizen onder een dak staande in de Saasenstraat alsmede zijn hof gelegen buiten de Camperpoorte in de eerste Grote Bane.

19-5-1751: Hermen Hendrik Nijhof koopt bij executie een hof gelegen in de Eerste Bane buiten de Camperpoort van Lodewijk Walter.

Uit dit huwelijk:

1. Catharina Elisabeth, ged. (Luthers) Zwolle 15-7-1715. Otr. 20-12-1734, tr. 3-12-1736, tr. kerk 4-12-1736 Jan van BALEN, geb. voor 1714.
2. Thomas Jan (zie II).
3. Catherina Cornelia, ged. (Luthers) Zwolle 23-1-1726 (get.: Elisabeth van der Gaagh-Doembstorff). Otr. ald. 8-4-1747, tr. kerk Nijmegen 17-4-1747 Johan Willem van HALEM, geb. voor 1727.

Generatie II

II **Thomas Jan WALTER**, koopman, ged. Zwolle 17-11-1720, begr. 8-2-1790. Otr. Zwolle 30-4-1740, tr. kerk 16-5-1740 **Arwerda LEIJ**, ged. 15-2-1707, begr. ald. 29-4-1802, dr. van Jacob Jansen LEIJ en Jannetje SUIJCK.

Uit dit huwelijk:

1. Jacob Lodewijk (zie IIIa).
2. Coenraad, ged. 27-1-1743.
3. Jan Cornelis, ged. 20-4-1746, begr. 3-11-1747.
4. Jannetje, ged. 20-6-1749, I 16-1-1850.
Otr. 20-10-1776, tr. kerk 5-11-1776 Boon van VOORST, gep. ambtenaar, ged. Groningen 22-10-1751, I 31-7-1829, zn. van Dirk van VOORST, luitenant, en Johanna Hendrina Bartha Geertruijd AVERKAMP.
5. Hendrik (zie IIIb).

Generatie III

IIIa **Jacob Lodewijk WALTER**, kastelein, ged. 15-4-1741, begr. 20-9-1800.

Tr. kerk (1) Schokland (OV) 25-10-1772 **Hilletje Pieters KALE**, ged. Schokland (OV) 28-10-1748, begr. Buiksloot 21-10-1786, dr. van Peter Alberts KALE en Jannetje MICHELSEN.

Tr. kerk (2) Buiksloot 6-2-1788 **Trijntje SJOERDS**, geb. voor 1768.

Otr. (3) 16-12-1792, tr. kerk Hierden 3-1-1793 **Jentje HARMS**, ged. Nunspeet 1-2-1756, overl. 8-1-1831, dr. van Harmen Jacobs, landbouwer, en Reusseltjen Willems PATER.

Uit het eerste huwelijk:

1. Jacob Lodewijk, ged. Schokland 28-1-1772, overl. ald. dec.1774, begr. Buiksloot 9-12-1774.
2. Jannetjen, ged. Buiksloot 9-10-1774, begr. ald. 26-7-1779.
3. Averda, ged. Buiksloot 30-11-1777. Otr. 23-2-1800, tr. ald. 19-3-1800 Antony van HOOGTEN, geb. Haarlem voor 1780.
4. Jannetje, ged. Buiksloot 17-9-1780 (get.: Marrijtje Fred. Hooglant).
5. Tomas Jan (zie IVa).
6. Hendrica, ged. Buiksloot 29-10-1786.

7. Catharina, geb. voor 1787, begr. Buiksloot 28-4-1787.

Uit het derde huwelijk:

8. Harmen Willem (zie IVb).

IIIb **Hendrik WALTER**, koopman, ged. 9-2-1751, l 16-5-1840. Otr. 30-5-1790, tr. kerk 12-6-1790 **Jacoba Brigitta BODENSTAF**, geb. Druten (GE) 8-10-1768, overl. 15-10-1842, dr. van Gerhardus Johannes BODENSTAF, medicina docter, en Harmanna Theodora TEEFLAND.
Uit dit huwelijk:

1. Tomas Jan, geb. 22-3-1791, ged. 24-3-1791. Tr. Apeldoorn 3-4-1823 Wilhelmina GUNNINGH, geb. Haarlem circa 1792, dr. van Johannes Hermanus GUNNINGH en Margaretha RUTGERS.
2. Arverda Hendrika, geb. 5-10-1792, ged. 11-10-1792.
3. Harmanna Theodora, geb. 14-6-1796, ged. 23-6-1796, l 6-7-1826. Tr. 23-4-1824 Bernardus GUNNING, geb. Amsterdam 6-4-1793, ged. ald. 7-4-1793, zn. van Johannes Hermanus GUNNINGH en Margaretha RUTGERS.
4. Hendrik (zie IVc).
5. Gerhardus Johannes, geb. 7-4-1800, ged. 10-4-1800.
6. Jan Bone, geb. 26-12-1801, ged. 7-1-1802.
7. Johanna Catharina, geb. 2-5-1803, ged. 19-5-1803.
8. Benedicta Josephina, geb. 25-9-1804, ged. 4-10-1804, begr. 16-2-1807.
9. Servania Arwerda, geb. 28-11-1805, ged. 5-12-1805, begr. 13-12-1805.
10. Jacob, geb. 11-4-1807, ged. 16-4-1807, begr. 18-8-1807.
11. Franciscus, geb. 7-8-1808, ged. 25-8-1808.
12. Hermanus Theodorus, geb. 31-10-1809, ged. 9-11-1809.
13. Hendrika Josepha Servania, geb. 29-4-1811, ged. 2-5-1811, overl. 1-4-1864.
14. Anna Geertruida, geb. 10-8-1812.
15. Wilhelmina Johanna, geb. 19-12-1813, overl. 4-6-1814.

Generatie IV

IVa **Tomas Jan WALTER**, daghuurder, ged. Buiksloot 20-6-1785, overl. 15-1-1856. Tr. 28-8-1818 **Joanna Katharina Gezina TIMMER**, ged. Bergen Zoom 4-1-1795, overl. 9-9-1848, dr. van Roelof TIMMER en Sophia ELVERING (ELFRINK).

Uit dit huwelijk:

1. Sophia Maria, geb. 19-11-1818, overl. 24-3-1819.
2. Sophia Maria, geb. 24-1-1820, overl. 27-11-1899. Tr. 9-6-1841 Jacob ENGELENBURG, bezemmaker, daghuurder, geb. 25-8-1821, overl. 15-2-1902, zn. van Peter Roelofsen ENGELENBURG, sloopstimmerman, en Christina KLAVER.
3. Jacob Lodewijk, geb. 26-6-1822, overl. 2-7-1822.
4. Jacob Lodewijk, geb. 26-2-1824).
5. Roelof Jan, geb. 4-5-1828.
6. Hendrik, schoenmakersleerling later schoenmaker, geb. 7-1-1832.

IVb **Harmen Willem WALTER**, daghuurder, kleermaker (1836), apotheker (1843), geb. 15-10-1793, ged. 24-10-1793, overl.. 4-4-1857. Tr. 25-5-1824 **Geertje BOON**, geb. Woudenberg 24-2-1801, ged. ald. 8-3-1801, overl. 1-5-1869, dr. van Jorden Cornelissen BOON en Jannetje PETERSEN (BREECHOTEN).

Uit dit huwelijk:

1. Jannetje, dienstbode, geb. 19-4-1825, overl. 9-10-1908.
Tr. (1) 9-11-1853 Christiaan AARTSEN, visser, geb. 21-1-1828, overl. 10-9-1858 zn. van Hendrik AARTSEN, daghuurder, en Gerharda DOORNHOF, werkvrouw.
Tr. (2) 12-10-1859 Peter GOOSENSEN, visser, geb. 20-1-1823 overl. 29-5-1894, zn. van Hendrik GOOSENS, visser, en Jannetjen KLAASSEN (Cornelissen).
2. Willemijntjen, dienstmeid, geb. 3-12-1827, overl. 17-1-1906. Tr. 21-8-1861 Aalt PETERSEN, visser, geb. 23-7-1832, overl. 8-2-1923, begr. 12-2-1923, zn. van Gerrit PETERSEN, visser, havenmeester, en Magteltje BESSELSSEN.
3. Jacob Lodewijk (zie Va).
4. Willempjen, winkelierster, geb. 24-10-1833, overl. 12-1-1903. Tr. 28-6-1871 Jacobus Willem CAGELING, bakkersknecht, landbouwer, geb. Padang (NOI) 19-11-1836, overl. 19-4-1892, zn. van Marinus Arnould CAGELING, fuselier, korporaal, en Antjen PRIESTER, naaister.
5. Johanna, geb. 4-4-1836.
6. Harmen Jan (zie Vb).
7. Hendrik, geb. 22-1-1843, overl. 28-1-1843.

IVc **Hendrik WALTER**, Catechiseermeester, geb. 20-12-1797, ged. 28-12-1797.

Relatie met **Wijnanda MOULEN**, geb. Rotterdam circa 1814, overl. 28-1-1865, dr. van Benjamin MOULIN en Helena Clara Christina SPEENHOF.

Uit deze relatie:

1. Ida Adama Hendrika, geb. Rotterdam circa 1837. Tr. 24-8-1864 Frederic Philippe Bernard de LONGTE, geb. Zutphen circa 1827, zn. van Joan Philip de LONGTE en Wesselina HARENBERG.
2. Helena Clara Catharina, geb. Rotterdam circa 1839. Tr. 16-4-1862 Wijnand van LAAR, hoofdonderwijzer, geb. Utrecht circa 1840, zn. van Adolf van LAAR en Cornelia VERMAAK.

Generatie V

Va **Jacob Lodewijk WALTER**, landbouwer, geb. 19-1-1830, overl. 27-2-1892. Tr. 28-9-1864 **Woutera Neeltje Elizabeth BROEKHUIZEN**, landbouwerse, geb. Lienden 19-4-1844, overl. 14-11-1933, dr. van Hendrik BROEKHUIZEN, landbouwer, en Elisabeth Timmer van der VELDEN.

Uit dit huwelijk:

1. Geertjen, geb. 31-12-1864, overl. 15-7-1918. Tr. 5-12-1888, scheiding 2-8-1894 Peter OLOFSEN, geb. 20-2-1866, zn. van Jan OLOFSEN, schippersknecht, lichtwachter, havenmeester, en Jannetje SCHAFTENAAR.
2. Elisabeth, geb. 28-8-1867, overl. 13-5-1908.
3. Willem Hendrik, geb. 1-1-1870, overl. 21-1-1870.
4. Harmen Willem (zie Vla).
5. Hendrik, landbouwer, geb. 20-5-1874, overl. 8-8-1945.
6. Johanna, geb. 27-10-1877, overl. 31-1-1880.

Allen, die iets te vorderen hebben van of verschuldigd zijn aan of borgtochten onder zich hebben ten laste van:

1. de heer **JACOB LODEWIJK WALTER** gewoond hebbende te Harderwijk, J. P. Heijelaan 6 en aldaar overleden 30 oktober 1973

worden verzocht daarvan opgave te doen **UITERLIJK 6 DECEMBER 1973** ten kantore van notaris B. Compaijen te Harderwijk, Donkerstraat 34.

BESTUUR

Voorzitter:	Matty Moggré	voorzitter@herderewich.nl	0341-417460
Secretaris:	Jan E. Mons	secretaris@herderewich.nl	0341-420420
Penningmeester:	Karel Kok	penningmeester@herderewich.nl	0341-427195
Leden:	Martijn Pijnenburg		06-15679919
	Leendert Karssen	leenkarssen@solcon.nl	0341-418250
Huismeester	Karel Kok	huismeester@herderewich.nl	0341-427195

WERKGROEPEN

Archeologie:	Henk Hovenkamp (graven) Jeroen Dielemans	archeologie@herderewich.nl	06-53352537 06-30335335
Commissie Naamgeving:	Niek de Jong		0341-421342
Monumenten Commissie:	Piet Stellingwerf		0341-552342
Genealogie:	R. Uittien-Jacobs (voorzitter) G. Verwijs-ten Hove C. Bruinink-Visser S.M. Jacobs-Zuurveld E. Numan-Bouwmans Mevr. W.C. Melius Dhr. T. Hop Karel Chr. Uittien Coos Bleumink	genealogie@herderewich.nl	0341-414431
Kroniek van Harderwijk	Wietse Hummel		
Hierden:	Evert Jacobs Hans Timmer Aalt Boonen	hierden@herderewich.nl	0341-451589
Ledenadministratie:	Ben Schuchard	ledenadministratie@herderewich.nl	
Ornamenten Kunstwach:	Karel Uittien (foto's) Niek de Jong (tekst) Coos Bleumink (operator)		0341-414431
Redactie Vittepraetj:	C. Godschalk (hoofdredacteur) G. Verwijs-ten Hove (eindredacteur) K. Chr. Uittien (redacteur)	redactie@herderewich.nl	0341-420693 0341-414431

Coördinator vrijwilligers Vischpoort	Rolf Lanting	rolflanting@solcon.nl	0341-413378
Webmaster:	Otto Büttner (OGB Design)	webmaster@herderewich.nl	0341-433444
VERSPREIDING VITTEPRAETJE			
Hoofdverspreider I	W. Buitenhuis	Bleek 56	0341-412735
Hoofdverspreider II	W. Petersen	Bruggestraat 23	0341-557470
01-Stadsweiden 1	Dhr. C. Bleumink	Bunschotermeen 67	0341-422716
02-Slinderbos	Mevr. H. Kappers	Klaproosmeen 75	
03-Witteh/Veldkamp	Mevr. C.G. de Vries	Rooseveltlaan 24	0341-426732
04-Binnenstad	Mevr. A. E. Beute-Oskam	Smeepoortenbrink 17	0341-416263
05-Stadsdennen	Mevr. S. Stratingh	Mandenmakersstraat 139	0341-881451
06-Stationslaan	Dhr. B. Companjen	Hoorneen 9	0341-427815
07-Zeebuurt	W. Petersen	Bruggestraat 23	0341-557470
08-Hierden	Dhr. L. Kaandorp	Reigershof 4	0341-451635
09-Ermelo	T. Goossens	De Acht Schepel 18	0341-554276
10-Frankrijk	B.A.M.M. van de Voordt	Kuulekamp 6	0341-419615
11-Drielanden 1	N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	0341-421342
12-Centuurbaan	P.J. van Wageningen	Mecklenburglaan 84	0341-413617
13-Stadsweiden 2	C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	0341-420971
14-Vissersbuurt	A. Jansen	Luttekepoortstraat 186	06-22722089
15-Friese Gracht	Dhr. W. Stratingh	Stationslaan 35	0341-413533
16-Uitzonderingen	K. Chr. Uittien	J.P.Heijelaan 58	0341-414431
17-Drielanden 2	Dhr. H. van de Greijn	Bakenbergerhout 41	0341-410150

Alle personen zonder vermelding van een e-mail adres zijn te bereiken via info@herderewich.nl

Wordt lid van HERDEREWICH

Wat kost het lidmaatschap?

De contributie bedraagt € 17,50,- per jaar. Leden ontvangen het verenigingsblad "Vittepraetje" gratis. Zij hebben tevens kosteloos toegang tot de lezingen en ontvangen andere historische uitgaven van de vereniging met korting.

U kunt lid worden door het insturen van onderstaande kaart aan:
HERDEREWICH, Postbus 210, 3840 AE Harderwijk

Heer/Mevr

Naam:

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Telefoon:

E-mailadres:

wil lid/donateur worden van de Oudheidkundige Vereniging HERDEREWICH
en betaalt daarvoor de contributie van € 17,50,- per jaar.

Datum: Handtekening:

Voor actuele informatie bezoekt u ook onze website: www.herderewich.nl
Redactieadres Vittepraetje: redactie@herderewich.nl

Oudheidkundige Vereniging Herderewich

Postbus 210
3840 AE Harderwijk
www.herderewich.nl